

MATERIAŁY DLA RODZICÓW DO NAUCZANIA ZDALNEGO

Materiał jest skierowany do rodziców pracujących w systemie zdalnym. Może także posłużyć nauczycielom, w szczególności rozpoczynającym pracę w zawodzie, do usystematyzowania wiedzy. Zawiera podstawowe informacje z zakresu dydaktyki, które mogą pomóc rodzicom w rozumieniu języka pedagogicznego, co w efekcie powinno się przyczynić do lepszej współpracy na linii rodzic – nauczyciel. Informacje zawarte w tabeli mają przede wszystkim uświadomić rodzicom, jak należy rozumieć niektóre pojęcia pedagogiczne lub jak organizuje się poszczególne zajęcia (aktywności dzieci) w przedszkolu.

W przedszkolu prowadzone są zajęcia w ramach następujących aktywności:

- aktywność słowna, nazywana również mową i myśleniem,
- aktywność matematyczna,
- aktywność muzyczna,
- aktywność plastyczno-techniczna,
- aktywność ruchowa.

Charakterystyka poszczególnych aktywności

Aktywność słowna (mowa i myślenie) – elementy. Każdy z tych elementów skłania dzieci do rozmowy, która poszerza ich kompetencje językowe	Charakterystyka
Wiersze	Do nauki planuje się zazwyczaj jeden wiersz na miesiąc, powiązany z omawianą tematyką. Wiersz nie powinien być za długi i zbyt trudny. Dzieci mogą również uczyć się wierszy z okazji różnych uroczystości przedszkolnych. Nauczyciele uwzględniają w planach wiersze, które są elementami zajęć, ale których nie uczy się na pamięć
Historyjki obrazkowe	Historyjki powinny być dostosowane do możliwości rozwojowych dzieci – od dwuelementowych dla dzieci młodszych do kilkuelementowych dla dzieci starszych. Uczą dzieci logicznego myślenia (rozumienia przyczynowo-skutkowego). Historyjki obrazkowe są okazją do rozmowy, zatem rozwijają umiejętności językowe dzieci
Zagadki	Nauczyciele najczęściej wykorzystują ten element do rozpoczęcia lub podsumowania zajęć, bo jest on doskonałym sposobem na pobudzenie wyobraźni dzieci lub na sprawdzenie wiadomości z danego obszaru tematycznego
Opowiadania	Opowiadania powinny być ilustrowane obrazkami lub inscenizowane przez nauczyciela/rodzica – nawet jeśli są opowiadane dzieciom starszym
Inscenizacje (wiersza, opowiadania, piosenki)	Inscenizacje są szczególnie istotne w przypadku dzieci młodszych, ponieważ ułatwiają zrozumienie przedstawianych treści, a także koncentrację uwagi
Opisywanie ilustracji	Książka powinna być codziennie w rękach każdego dziecka. Oprócz aspektu wychowawczego, dotyczącego właściwego obchodzenia się z książką, ważnym elementem książek jest ich ilustracja. Opisywanie ilustracji pozwala na poznawanie świata, szczególnie tego, który jest niedostępny bezpośredniej obserwacji dzieci
Aktywność matematyczna	Charakterystyka
	<p>Pojęcia matematyczne powinny być kształtowane przy każdej nadarzającej się okazji. Zgodnie z aktualną podstawą programową wychowania przedszkolnego dzieci powinny zdobywać doświadczenia w zakresie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • określania położenia przedmiotów w przestrzeni w stosunku do własnej osoby, a także w stosunku do innych przedmiotów,

	<ul style="list-style-type: none"> • poznawania liczby przedmiotów, ich kształtu, wielkości i ciężaru, • porównywania przedmiotów w swoim otoczeniu z uwagi na wybraną cechę (wielkość, kształt, kolor, przeznaczenie, liczba, ciężar), • klasyfikowania przedmiotów według: wielkości, kształtu, koloru, przeznaczenia, • układania przedmiotów w grupy, szeregi, rytmy, • odtwarzania układów przedmiotów (według podanego wzoru), • tworzenia własnych układów przedmiotów z nadawaniem im znaczenia, • rozróżniania podstawowych figur geometrycznych (koło, kwadrat, trójkąt, prostokąt), • szacowania, przewidywania, mierzenia długości przedmiotów, np. z wykorzystaniem dłoni, stopy, buta, • rozróżniania strony lewej i prawej, • przeliczania elementów zbiorów w czasie zabawy, prac porządkowych, ćwiczeń i wykonywania innych czynności, • posługiwania się liczebnikami głównymi i porządkowymi, • rozpoznawania cyfr oznaczających liczby od 0 do 10 i w miarę możliwości kolejnych wartości, • wykonywania dodawania i odejmowania w sytuacji użytkowej (zabawa), • liczenia obiektów, • odróżniania liczenia błędnego od poprawnego, • posługiwania się w zabawie i w trakcie wykonywania innych czynności pojęciami dotyczącymi następstwa czasu, np. wczoraj, dzisiaj, jutro, rano, wieczorem, • posługiwania się nazwami pór roku, miesięcy i dni tygodnia, • rozpoznawania modeli monet i banknotów o niskich nominałach
Aktywność muzyczna – elementy	Charakterystyka
Piosenka	<p>Nauczyciele zazwyczaj planują naukę nie więcej niż dwóch piosenek na miesiąc. Piosenki powinny być dostosowane do możliwości rozwojowych dzieci, krótkie, proste, treścią nawiązujące do aktualnie realizowanej tematyki</p>
Słuchanie utworów muzycznych w wykonaniu bezpośrednim lub z nagrań	<p>Najczęściej wykorzystywaną formą słuchania muzyki są nagrania. Wybór utworu jest bardzo ważny – najlepiej, jeśli nauczyciel/rodzic wybiera spośród bogatego dziecięcego repertuaru dostępnego również w internecie. Muzyka poważna również nadaje się do słuchania przez dzieci, ważne jest jednak, aby wybrany utwór nie był zbyt długi. Wiele metod stosowanych w przedszkolach, w szczególności do pracy z dziećmi z niepełnosprawnościami, opiera się na muzyce poważnej, np. metoda Tomatisa czy Batii Strauss</p>
Ruch przy muzyce	<p>Wyrażanie muzyki ruchem, również poprzez taniec, należy do ulubionych form ruchu dzieci w wieku przedszkolnym. Wiele celów wychowawczych można osiągnąć poprzez ten element aktywności muzycznej: wyciszenie, relaks, odpoczynek lub – przeciwnie – pobudzenie, wyładowanie emocji, a także – po prostu – miłe spędzenie czasu, np. w oczekiwaniu na posiłek. Taniec, w szczególności oparty na zapamiętaniu sekwencji kroków (ruchów, układu) niezwykle stymuluje pracę obydwu półkul mózgowych. Warto jak najczęściej wykorzystywać ten element aktywności muzycznej dzieci</p>
Gra na instrumentach perkusyjnych	<p>Każde przedszkole dysponuje podstawowym zestawem instrumentów perkusyjnych, natomiast w przypadku pracy zdalnej w łatwy sposób można taki instrument zrobić lub wykorzystać rozmaite przedmioty, np. przybory kuchenne, jako instrumenty. Szczególnie istotne w posługiwaniu się instrumentami perkusyjnymi jest wystukiwanie rytmu. Doskonalenie koordynacji wzrokowo-słuchowo-ruchowej ma znaczenie w procesie nabywania umiejętności czytania i pisanie. Zatem zarówno nauczyciele, jak i rodzice powinni jak najczęściej wykorzystywać ten element aktywności muzycznej w pracy z dziećmi, pomimo uciążliwości w postaci hałasu</p>

Aktywność plastyczno-techniczna – elementy	Charakterystyka
Malowanie i rysowanie	<p>Każdy z elementów składających się na działalność plastyczno-techniczną rozwija u dzieci kreatywność, wyobraźnię, a przede wszystkim doskonali sprawność rąk. Warunkiem jest jednak umożliwienie dzieciom swobody w wyborze materiałów oraz sposobu wykonania pracy. Zatem prace wykonywane według wzoru należy stosować sporadycznie, dając dzieciom możliwość uruchomienia swojej wyobraźni. Malowanie nie powinno być ograniczone wiekowo. Małe dzieci mogą zacząć przygodę z farbami od malowania palcami, całymi dłońmi, gąbką, wałkiem, stemplem itp. Pędzel zaś można zastosować, kiedy jest już w miarę ukształtowany chwyt pisarski. Rysowanie również powinno zacząć się jak najwcześniej, początkowo z wykorzystaniem grubych kredek, patyków lub kredy. W miarę doskonalenia umiejętności dzieci stopniowo ograniczamy powierzchnię rysowania i zamieniamy narzędzia pisarskie z grubych na cienkie</p>
Lepienie z różnych mas plastycznych	<p>Dzieci uwielbiają zabawy z masami plastycznymi. Zarówno w domu, jak i w przedszkolu chętnie lepią z masy solnej lub papierowej. Równie ochoczo garną się do ugniatania ciasta, modeliny lub plasteliny. Pomimo iż ta działalność niesie za sobą konieczność dokładnego sprzątnięcia, nie powinniśmy ograniczać dzieci w jej podejmowaniu. Ten element doskonale rozwija sprawność palców, tak bardzo potrzebną w wykonywaniu wszelkich czynności precyzyjnych, a w szczególności przygotowuje dziecko do nauki pisania</p>
Wycinanie	<p>Wielu nauczycieli i rodziców w obawie o bezpieczeństwo dzieci uniemożliwia im posługiwanie się nożyczkami, choć już nawet trzylatek potrafi wycinać. Warunkiem jest dobór odpowiednich narzędzi, przy czym warto mieć na uwadze, że są nożyczki dla dzieci prawo- i leworęcznych. Początkowo dzieci powinny ciąć dla samego cięcia, niejako bawiąc się tą czynnością, a potem po linii. Wycinając po śladzie, mają okazję ćwiczyć koordynację ręka – oko. Dzieci podczas wycinania ćwiczą również obustronną koordynację, bo jedną ręką wycinają, a drugą przesuwają papier. Takie ćwiczenia mają ogromne znaczenie w usprawnianiu ręki, a co za tym idzie – w nauce pisania</p>
Wydzieranie	<p>Technika wydzierania może być stosowana przez dzieci od samego początku pobytu w przedszkolu, ponieważ jest to jedna z prostszych technik plastycznych. Większość dzieci młodszych drze papier na duże kawałki, jednak z wiekiem dzieci osiągają sprawność darcia papieru na bardzo drobne części. Ta prosta zabawa daje niezwykle efekty w postaci nabywania sprawności palców i dłoni, co oczywiście przygotowuje dzieci do nauki pisania. Co więcej, aktywność ta z uwagi na łatwość jej wykonywania, jest chętnie podejmowana przez dzieci, jeśli tylko stworzymy im taką możliwość. Rozwijają wyobraźnię i zachęca do twórczego działania</p>
Układanie kompozycji z różnych elementów	<p>Układanie kompozycji z różnych elementów rozwija percepcję wzrokową oraz orientację przestrzenną, a także zwiększa zasób pojęć dotyczących nazwy przedmiotów czy położenia poszczególnych elementów na kartce. Tworzenie kompozycji rozwija wyobraźnię, a przy zastosowaniu zasady dobrowolnego wyboru materiałów i tworzyw sprzyja kreatywności dzieci. Z uwagi na ograniczone pole spostrzeżeniowe maluchów techniką tą posługują się raczej dzieci starsze. Niewykluczone, że małe dzieci stworzą oryginalne dzieło z nieznaczną pomocą dorosłych. Wybór elementów do kompozycji jest ogromny: materiał przyrodniczy, surowce wtórne, gotowe elementy do układania kompozycji płaskich i przestrzennych (trwałych lub tymczasowych). Jedynym ograniczeniem, jakie może blokować potencjał twórczy dzieci, jest opór dorosłych przed tworzeniem warunków do takiej działalności. Warto poświęcić trochę czasu, umożliwiając dzieciom takie działanie. Szybko przekonamy się o słuszności jego podjęcia, bo efekty rozwojowe będą widoczne w każdej sferze</p>

<p>Stemplowanie</p>	<p>Technika stemplowania polega na odbijaniu stempli o różnych wzorach na papierze lub innym materiale. Małe dzieci bardzo chętnie posługują się gotowymi stemplami, natomiast dzieci starsze są w stanie wykonać je samodzielnie, np. z ziemniaków. Do stemplowania można wykorzystać różne nietypowe przedmioty: gąbkę, gumki frotki, korki, balony nadmuchane niewielką ilością powietrza, zgniecioną gazetę lub gałganki, rolkę po papierze toaletowym, nakrętki, wieczka butelek z wytłoczonymi wzorkami. Technika ta daje możliwość wykonania szlaczków prostych, poprzez stosowanie jednego wzoru, lub złożonych z kilku występujących rytmicznie wzorów. Rytm jest niezwykle istotny w wykonywaniu wielu czynności, zwłaszcza w trakcie pisania. Zatem te proste ćwiczenia zawierają nie tylko element zabawy, lecz przede wszystkim kształtują sprawność manualną. Warto tworzyć dzieciom jak najwięcej okazji do posługiwania się stemplami</p>
<p>Budowanie z klocków</p>	<p>Konstruowanie z klocków ma ogromną wartość rozwojową w niemal każdej ze sfer. Dzięki zabawie klockami dziecko rozwija koordynację wzrokowo-ruchową, a także usprawnia procesy poznawcze, takie jak: pamięć, uwaga, percepcja, spostrzegawczość, umiejętność kontroli. Zabawa klockami pozytywnie wpływa na rozwój wyobraźni przestrzennej, umiejętności planowania i konstruowania. Manipulowanie klockami pozwala dziecku na rozwijanie sprawności rąk. Ćwiczenia w dopasowywaniu klocków, stawianiu z nich budowli, tworzeniu schematów, burzenie i budowanie od nowa uczą zręczności, ćwiczą prawidłowy chwyt i rozwijają ciekawość poznawczą. Dzieci bawiące się klockami mają okazję przetestować zależności przyczynowo-skutkowe i zrozumieć zasadę, że coś jest następstwem czegoś. Dziecko ma okazję doświadczyć, że jeśli czymś rzuci – np. klockiem – to ów przedmiot spadnie, ale może również wyrządzić szkodę, np. coś potłuc. Jest to więc świetna okazja do budowania odpowiedzialności za swoje działanie. Zabawa klockami daje konkretny efekt, np. w postaci budowli, który wzbudza zainteresowanie innych osób – rodziców, rówieśników czy nauczycieli, a co za tym idzie – zadowolenie dziecka. Ma ona także wymiar emocjonalny i wychowawczy, ponieważ poczucie własnej wartości skłania do działania, zachęca do kształtowania pożądanych nawyków. Budowanie z klocków to jedna z najbardziej rozwijających zabaw, jakie podejmują dzieci. Nie chodzi tylko o samo manipulowanie w sensie umiejętności technicznych, ale przede wszystkim tworzenie obrazów symbolicznych. Z klocków mogą powstać zamki, farmy, zoo czy autostrada. Przedszkolaki chętnie używają klocków w zabawach symbolicznych, nadając im różne znaczenie (kierownica, pieniądze, akcesoria w sklepie itp.). Zabawa klockami ma ogromne znaczenie w procesie rozwoju społecznego. Dzięki wspólnemu działaniu dzieci uczą się podziału ról, odpowiedzialności, ponoszenia konsekwencji za podjęte decyzje. Aspekt wychowawczy tej zabawy jest nieoceniony. Sprzątanie klocków daje możliwość nauki odpowiedzialności i samodzielności. Warto zachęcać dzieci do zabawy klockami, z obserwacji wynika bowiem, że dzieci, zwłaszcza starsze, jeśli mają do wyboru inne zabawki, niekoniecznie wybierają klocki</p>
<p>Aktywność ruchowa – elementy</p>	<p>Charakterystyka</p>
<p>Poranna zabawa ruchowa lub zestaw ćwiczeń porannych</p>	<p>Młodszym dzieciom należy codziennie organizować zabawy ruchowe, najlepiej z rodzaju orientacyjno-porządkowych. Powinna to być ta sama zabawa przez tydzień, odpowiednio modyfikowana, aby nie znudziła się dzieciom zbyt szybko. Dzieci starsze powinny mieć zestaw ćwiczeń porannych ten sam przez cały tydzień. Nauczyciel, organizując ćwiczenia poranne, w szczególności zwraca uwagę na dokładność i rytmiczność ich wykonania. Chodzi o to, aby dzieci wdrażać do systematyczności i zdyscyplinowania</p>

	Zestaw ćwiczeń porannych ma za zadanie nie tylko doskonalić sprawność ruchową dzieci, ale przede wszystkim przygotować je do rozpoczęcia zajęć. Niektóre dzieci wymagają pobudzenia, inne – przeciwnie – zdyscyplinowania i właśnie temu służą ćwiczenia poranne w grupach starszych oraz zabawy ruchowe w młodszych grupach
Zestaw zabaw ruchowych lub zestaw ćwiczeń gimnastycznych	W grupie dzieci młodszych organizujemy dwa razy w tygodniu zestaw zabaw ruchowych (ten sam przez dwa tygodnie). W grupie dzieci starszych organizujemy dwa razy w tygodniu zestaw ćwiczeń gimnastycznych (ten sam przez dwa tygodnie). Chodzi o to, aby dzieci nauczyły się sekwencji ćwiczeń lub zabaw i przy każdym powtórzeniu starały się wykonywać ćwiczenia coraz lepiej. Dokładność i precyzja ruchu mają ogromne znaczenie w kształtowaniu charakteru. To także sposobność do przestrzegania zasad, tak bardzo pożądanych w późniejszym funkcjonowaniu dzieci w szkole. Pamiętać jednak należy, że to zabawa, choć zdyscyplinowana
Rodzaje zabaw ruchowych	Zabawy dzielimy ze względu na dominujący rodzaj ruchu: <ul style="list-style-type: none"> • orientacyjno-porządkowe, • z elementem równowagi, • z elementem biegu, • z elementem rzutu, chwytania, celowania, toczenia, • z elementem skoku, • wspinaczkowe, • na śniegu i lodzie, • w wodzie
Rodzaje ćwiczeń gimnastycznych	Ćwiczenia dzielimy ze względu na doskonalenie poszczególnych części ciała lub grup mięśni. W przedszkolu najczęściej są to ćwiczenia: <ul style="list-style-type: none"> • mięśni grzbietu, • mięśni brzucha, • stóp, • wzmacniające mięśnie nóg i rąk
Pozycje do ćwiczeń	Dzieci starsze mogą wykonywać ćwiczenia według konkretnych pozycji wyjściowych, a nauczyciel może używać fachowego nazewnictwa. Pozycje wyjściowe najczęściej stosowane w przedszkolu to: <ul style="list-style-type: none"> • pozycje wyjściowe wysokie: rozkrok, • pozycje wyjściowe średnie: klęk prosty, klęk jedno nogi, klęk podparty, przysiad, na czworakach, skłon podparty, • pozycje wyjściowe niskie: siad prosty, rozkroczny, skrzyżny, skulony i klęczny, leżenie tyłem, przodem lub bokiem

Materiał dla rodziców dotyczący charakterystyki rozwojowej dzieci w wieku przedszkolnym

Materiał jest skierowany do rodziców, może także się przydać nauczycielom dla usystematyzowania wiedzy dotyczącej osiągnięć dzieci w normie rozwojowej, w poszczególnych latach życia dziecka w wieku przedszkolnym.

Po zapoznaniu się z materiałem rodzice będą bardziej świadomi możliwości rozwojowych swojego dziecka, co powinno im pomóc w rozumieniu stawianych dzieciom wymagań. Warto, aby nauczyciele i rodzice dysponowali w miarę spójną wiedzą, ponieważ wówczas łatwiej jest uzyskać jednolitość oddziaływania wychowawczo-dydaktycznego.

Sfera rozwojowa	Typowe osiągnięcia rozwojowe 3-latk
Rozwój fizyczny	Rozwój motoryczny i samodzielność: <ul style="list-style-type: none"> • maszeruje, biega skacze, • potrafi przez chwilę stać na jednej nodze, • potrafi omijać przeszkody, • korzysta z urządzeń na placu zabaw,

Osiągnięcia rozwojowe 3-latka

Sfera rozwojowa	Typowe osiągnięcia rozwojowe 3-latka
	<ul style="list-style-type: none"> • kopie, rzuca piłkę, • jeździ na rowerku biegowym lub z dodatkowymi kołami, • radzi sobie z wchodzeniem i schodzeniem ze schodów krokiem naprzemiennym, • uczestniczy w zabawach ruchowych, • potrafi kontrolować swoje czynności fizjologiczne i korzystać z toalety przy wsparciu lub bez osoby dorosłej, • samodzielnie myje ręce, twarz, zęby, • potrafi wytrzeć ręcznikiem ręce i twarz, • jest w stanie (z pomocą lub bez) zdjąć wszystkie części ubrania, • ubiera samodzielnie te części garderoby, które nie wymagają zapinania guzików, zamków, są luźne i niezbyt skomplikowane, • potrafi zdjąć i włożyć buty, • spożywa różne posiłki, posługując się widelcem i łyżką, • pije z kubka. <p>Sprawność manualna:</p> <ul style="list-style-type: none"> • potrafi zbudować kilkuelementową wieżę, • nawleka korale na sznurek, • zaczyna ciąć przystosowanymi do wieku nożyczkami (dla dzieci lewo- lub praworęcznych), • dopasowuje fragmenty obrazka do całości, • składa w całość obrazek 2–3-elementowy, • zazwyczaj potrafi prawidłowo trzymać kredkę/ołówek, • może przekładać kredkę z ręki do ręki ze względu na nieustaloną jeszcze stronność rąk (lewo-, praworęczność), • potrafi kreslić linie, kropki, stukając kredką o papier, „kłębuszki”, półkola i koła; pojawiają się „głównogi” w rysunku postaci ludzkiej, • potrafi malować palcami zamoczonymi w farbie, stemplować, odbijając palec na kartce, zachowując rytm
Rozwój społeczny i emocjonalny	<ul style="list-style-type: none"> • zazwyczaj radzi sobie z separacją od rodziców, chociaż mogą pojawiać się okresy płaczliwości, • pojawia się zdolność do współodczuwania (dziecko uświadamia sobie, że potrzebuje innych osób, dlatego stara się je zadowolić), • pojawia się zdolność empatii (współodczuwania) wobec rówieśników, • stara się podporządkować woli rodzica/nauczyciela, • chętnie pomaga dorosłym w różnych pracach, może pełnić funkcję dyżurnego/ pomocnika, • zna formy grzecznościowe i ich używa, • okazuje sympatię i miłość najbliższym, a także upewnia się, że jest przez nich kochany, • chętnie żartuje, rozśmiesza innych, żeby skupić na sobie uwagę, • zaczyna nawiązywać współpracę z rówieśnikami, dzielić się tym, co ma, • stopniowo zaczyna rozumieć pojęcie porządku, stara się odkładać rzeczy na miejsce, • chętnie bawi się w dom i rodzinę, • zaczyna przyswajając zasady obowiązujące w grupie lub w domu (jeżeli są wprowadzone), • chętnie uczestniczy w zabawach, które prowadzą do nawiązywania kontaktów z rówieśnikami, a także do poznania reguł życia społecznego, • wykazuje dużą wrażliwość emocjonalną, dlatego w tym wieku pojawiają się lęki nocne, a także napady złości i agresji, • słabo radzi sobie z dyskomfortem wynikającym z niezaspokojenia potrzeb i zachcianek, przeżywania zawodu lub porażki

<p>Rozwój poznawczy</p>	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi dobierać się w pary, • układa układankę z trzech części, • potrafi odtworzyć ciąg trzech przedmiotów według wzoru, • układa elementy według wielkości, • układa proste puzzle, • potrafi dostrzec cztery szczegóły różniące dwa obrazki, • odpowiada na proste pytania dotyczące wysłuchanego utworu, • liczy co najmniej do trzech, • wie, ile to jest dużo, mało, tyle samo, • klasyfikuje przedmioty ze względu na ich wspólną cechę: kolor, wielkość, przeznaczenie, • zaczyna się orientować w przestrzeni i używa określeń: na, pod, przed, za, w, • zna swoje imię i nazwisko, • dostrzega zmiany w otoczeniu związane z porami roku, • zaczyna rozumieć konieczność dostosowania ubioru do warunków atmosferycznych, • zaczyna się orientować w schemacie ciała i przestrzeni – rozumie pojęcia: nad głową, za sobą, przed sobą, • chętnie słucha bajek, wierszy i piosenek, • potrafi rozróżnić podstawowe kolory, • nazywa elementy otoczenia i środowiska: rośliny, zwierzęta, zjawiska pogodowe, • zapamiętuje krótkie wierszyki, piosenki, rymowanki
<p>Rozwój mowy</p>	<ul style="list-style-type: none"> • powinien prawidłowo wymawiać wszystkie samogłoski oraz spółgłoski: t, d, n, l, k, g, f, w, • powinien prawidłowo wymawiać głoski szeregu ciszącego: ś, ź, ć, dź, • może próbować wypowiadać głoski szeregu syczącego: s, z, c, dz, • mogą pojawiać się substytucje, czyli zamiana głosek szeregu szumiącego: sz, ż, cz, dż na głoski szeregu syczącego (seplenienie), • głoska r jest stosowana zamiennie z l lub j, • pojawiają się metatazy, czyli przestawianie kolejności głosek w wyrazie, np. lomokotywa, • pojawiają się asymilacje, czyli zmiany postaci dźwiękowej głoski wynikające z sąsiedztwa fonetycznego, np. wulkan – bulkan, wafelek – bafelek, • pojawiają się kontaminacje, czyli tworzenie słowa z dwóch słów, np. pokeczupić kanapkę (posmarować keczupem), • pojawia się zdanie złożone z 3–4 elementów, zwiększa się intensywność wypowiedzi (mowa czynna), dziecko jest w stanie wypowiedzieć kolejno krótkie zdania i prowadzić niedługą rozmowę, • wzrasta zasób pojęć (ok. tysiąca słów), czyli następuje intensywny przyrost rozumienia mowy (mowy biernej), • pojawia się dużo pytań, • może pojawić się jąkanie, powtarzanie słów, w szczególności w sytuacjach o dużym napięciu emocjonalnym, • rozumie wiele przymiotników, • używa właściwie zaimki: ja, ty, moje, twoje

Osiągnięcia rozwojowe 4-latka

Sfera rozwojowa	Typowe osiągnięcia rozwojowe 4-latka
<p>Rozwój fizyczny</p>	<p>Rozwój motoryczny i samodzielność:</p> <ul style="list-style-type: none"> • następuje istotne zwiększenie sprawności, precyzji i płynności ruchów, • potrafi wykonać poprawnie podskok, zeskok, przeskok, • potrafi wejść, a nawet wbiec po schodach w sposób naprzemienny, • chodzi po równoważni, stawia stopę za stopą, • skacze, staje na jednej nodze, • umie ustać na palcach, zachowując równowagę, • wspina się na drabinki, • sam huśta się na huśtawce, • w miarę sprawnie chwyta i rzuca piłkę,

- sprawnie porusza się na rowerku biegowym lub z dodatkowymi kołami,
- koordynacja ruchowa jest na tyle sprawna, że dziecko jest w stanie wykonywać polecenia nauczyciela/rodzica w trakcie zabawy ruchowej,
- potrafi ustawić się w grupie, kole, rzędzie, parze,
- sprawnie pokonuje przeszkody (ominięcie, przeskok, zatrzymanie się),
- potrafi samodzielnie korzystać z toalety,
- wykonuje prawidłowo podstawowe czynności samoobsługowe: mycie, wycieranie się, wycieranie i wydmuchiwanie nosa,
- prawidłowo posługuje się sztuciami, w tym nożem (posmarowanie pieczywa, krojenie miękkich produktów),
- potrafi samodzielnie ubrać się i rozebrać, choć może czasami mieć trudności z rozpinaniem różnych zapięć,
- czasami potrzebuje pomocy w rozpoznaniu przodu/tyłu ubrania, odwrócenia ubrania na właściwą stronę, składania ubrań,
- podejmuje próby zapinania guzików i zamka błyskawicznego,
- potrafi porządkować miejsce swojej zabawy,
- wymaga tworzenia okazji do nieustannych ćwiczeń samodzielności, ponieważ doskonalenie sprawności przynosi mu ogromną satysfakcję, co podnosi jego poczucie własnej wartości i motywację do działania (wyręczanie dzieci 4- letnich w czynnościach samoobsługowych nie daje im szansy na odnoszenie sukcesów).

Motoryka mała:

- sprawnie rzuca piłką i chwytą ją w locie,
- układa wysoką wieżę z klocków,
- układa kilkunastoelementowe puzzle,
- buduje z klocków trójwymiarowe budowle,
- coraz sprawniej posługuje się nożyczkami,
- lepi z masy plastycznej wytwory składające się z kilku części,
- ustala się stronność ciała (lewo-, praworęczność),
- potrafi wypełnić kontury rysunków na dużych powierzchniach,
- w miarę poprawnie trzyma ołówek/kredkę,
- potrafi rysować krzyżujące się linie,
- potrafi w miarę poprawnie rysować kwadraty, prostokąty, koła,
- zaczyna tworzyć proste schematy: dom, samochód,
- w schemacie postaci pojawiają się detale, takie jak oczy, usta, nos,
- potrafi odwzorować lub nawet kreślić litery drukowane

Rozwój społeczny i emocjonalny

- coraz lepiej czuje się w towarzystwie rówieśników, bawi się w grupach 2–3-osobowych przez dłuższą chwilę,
- przyswaja obowiązujące zasady i stara się do nich stosować,
- czasami potrafi się przeciwstawić poleceniom dorosłych, nawet jeśli wcześniej wykonywał je bez większego sprzeciwu, dlatego należy stawiać dzieciom czteroletnim wyraźne granice tego, co jest dozwolone lub zabronione,
- wymaga stanowczej i konsekwentnej realizacji ustalonych zasad,
- ma wyraźne poczucie własnego „ja”, co czasami wyraża poprzez bunt, agresję, upór, chęć dominowania,
- znacznie lepiej niż trzylatek rozumie otaczającą go rzeczywistość, dlatego można mu więcej wytłumaczyć,
- wymaga nieustannego, cierpliwego tłumaczenia zachodzących wokół niego zjawisk, w szczególności w momentach napadów wściekłości,
- ma ogromną potrzebę podobań się innym, co przejawia się zwracaniem na siebie uwagi, domaganiem się pochwały,
- potrafi użyć zwrotów grzecznościowych adekwatnie do sytuacji,
- nawiązuje relacje z rówieśnikami,
- potrafi zwrócić się o pomoc do dorosłego w przypadku konfliktu,
- rozumie zasadę czekania na swoją kolej,
- ma umiejętność słuchania innych (dzieci, dorosłych),

	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi przyjąć rolę dyżurnego, • ma zdolność empatii wobec innych osób, • potrafi utożsamiać się ze swoją płcią, • pojawia się poczucie wstydu, • potrafi uświadomić sobie swoją winę, chociaż trudno mu jest przyznać się do winy, wówczas albo zamyka się w sobie, albo płacze, obraża się, ponieważ czuje się pokrzywdzony, • ma bardzo rozbudowaną fantazję, w związku z tym pojawiają się kłamstwa, • wyobraża sobie idealny świat, w którym chce niepodzielnie panować, w przeciwieństwie do świata realnego, nad którym to rodzice/nauczyciele sprawują kontrolę, • odwzorowuje zachowania dorosłych w swoich zabawach, • tworzy swój fikcyjny świat i wymaganych przyjaciół, • trudno mu oddzielić świat fikcji od świata realnego z uwagi na silną potrzebę realizacji swoich pragnień, przy jednoczesnym ograniczeniu możliwości ich realizacji (pragnienia nierealne do spełnienia), dlatego często kłamie, • stopniowo buduje poczucie sprawstwa i własnej wartości, jednocześnie zaczyna się przekonywać, że nie na wszystko może mieć wpływ, co budzi jego frustrację i gniew, • wiek 4 lat to czas emocjonalnie trudny dla malucha i dla jego opiekunów, dlatego ważna jest ich stanowczość i cierpliwość
<p>Rozwój poznawczy</p>	<ul style="list-style-type: none"> • znaczny wzrost poziomu percepcji wzrokowej i słuchowej oraz koncentracji uwagi i pamięci, • potrafi wyodrębnić z ilustracji poszczególne elementy, • potrafi określić czynności przedstawione na ilustracjach (wie, co ktoś lub coś robi), • wskazuje podobieństwa i różnice, • potrafi zapamiętać zbiór ok. 4 elementów i wskazać, którego elementu brakuje, • składa obrazki pocięte na 3–6 elementów, • potrafi ułożyć historyjkę obrazkową składającą się z 3–4 obrazków, • słucha przez dłuższą chwilę tekstu czytanego przez dorosłego bez pokazywania ilustracji, • jest w stanie skupić się na zajęciu nawet do 20 minut, • zapamiętuje 3 kolejne polecenia następujące po sobie, • umie przewidzieć dalszy ciąg opowiadania, • odtwarza wiersze i piosenki, • zadaje wiele pytań, domagając się odpowiedzi i wyjaśnień, • chętnie ogląda książki, • zaczyna rozumieć następstwo czasu: dzisiaj, wczoraj, jutro, • rozumie pojęcia dotyczące położenia przedmiotów w przestrzeni: na, pod, obok, za, wysoko, nisko, daleko, blisko itp., • potrafi klasyfikować przedmioty ze względu na ich cechy: wielość, kształt, kolor, liczbę, przeznaczenie, • potrafi szacować: więcej, mniej, tyle samo, • dobiera w pary, • rozumie niektóre przeciwieństwa: duży – mały, pusty – pełny, ciepły – zimny itp., • potrafi szeregować, np. od najmniejszego do największego, • liczy i posługuje się liczebnikami co najmniej do czterech, • potrafi określić pogodę, • rozpoznaje wiele zwierząt i roślin, • potrafi podać swoje imię i nazwisko, a nierzadko cały adres
<p>Rozwój mowy</p>	<ul style="list-style-type: none"> • potrafi prawidłowo wymawiać wszystkie samogłoski oraz spółgłoski: t, d, n, l, k, g, f, w, • potrafi prawidłowo wymawiać głoski szeregu ciszącego: ś, ź, ć, dź, • może próbować wypowiadać głoski szeregu syczącego: s, z, c, dz, • mogą pojawiać się substytucje, czyli zamiana głosek szeregu szumiącego: sz, ż, cz, dż na głoski szeregu syczącego (seplenienie), • głoska r jest stosowana zamiennie z l lub j, • bogaci się zasób słownika, a co za tym idzie – wzrasta rozumienie wypowiedzi słownych (zna ok. półtora tysiąca słów), • wypowiedzi stają się dłuższe z zachowaniem prawidłowych form gramatycznych, • powoli zaczynają zanikać wyrazy tworzone na zasadzie kontaminacji,

- wypowiada się w miarę płynnie, spontanicznie,
- zadaje wiele pytań,
- używa coraz więcej rzeczowników, przymiotników i przyimków (wielkości, położenie przedmiotów w przestrzeni),
- pojawiają się neologizmy dziecięce, czyli słowa wymyślone przez dzieci: np. kopalnik – górnik, miganki – kierunkowskazy, gotowacz – kucharz,
- potrafi dostrzec rymy: buda – nuda, fiołek – koziołek, Tomek – domek,
- potrafi znaleźć wyraz na tę samą sylabę: np. ko – kotek, konik, konewka

Osiągnięcia rozwojowe 5-latka

Sfera rozwojowa	Typowe osiągnięcia rozwojowe 5-latka
Rozwój fizyczny	<p>Rozwój motoryczny i samodzielność:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wysoka sprawność ruchowa – biega, bez problemów wchodzi i schodzi po schodach krokiem naprzemiennym, bez trzymania się poręczy, • wspina się na drabinki, • skacze obunóż przed siebie i w miejscu na jednej nodze, • przeskakuje nad różnymi przeszkodami, • zeskakuje bez podpierania się rękoma, • próbuje skakać na skakance, • porusza się stopa za stopą, • idzie po wąskiej kładce, • potrafi wykonać przysiady, • rzuca, chwytą i toczy przedmioty, • jeździ na rowerze, czasami bez dodatkowych kółek, • z powodzeniem uczy się jazdy na hulajnodze, rolkach, łyżwach, nartach, • radzi sobie z ubieraniem i rozbieraniem, • potrafi samodzielnie umyć się i wytrzeć, • sprawnie je, posługując się sztućcami, • potrafi nakryć do stołu i sprzątnąć po posiłku, • potrafi zadbać o swoje rzeczy utrzymując porządek. <p>Motoryka mała (sprawność manualna):</p> <ul style="list-style-type: none"> • większość 5-latków ma ustaloną lateralizację, • potrafi prawidłowo trzymać narzędzie pisarskie, a jeśli nie, to sprawnie posługuje się nim przy użyciu odpowiedniej nasadki, • sprawność palców pozwala na wykonanie precyzyjnych i bardziej skomplikowanych czynności i wytworów, • buduje z klocków skomplikowane budowle trójwymiarowe, • lepi postaci z plasteliny i innych mas plastycznych, • wykleja prace plastyczne drobnymi skrawkami papieru lub papierowymi kulkami, • rysuje, maluje farbami, wycina, • potrafi odwzorować proste symbole graficzne (szlaczki), • potrafi narysować podstawowe figury geometryczne, pętle, trapezy, gwiazdki, serca itp., • rysunek jest na etapie schematu prostego, nie zawiera jeszcze wielu szczegółów, jest zgeometryzowany, statyczny i pozbawiony proporcji, • potrafi rysować na dany temat, używając barw podobnych do rzeczywistości, • zaczyna kreślić litery, cyfry i znaki, • chętnie podpisuje swój rysunek, najczęściej wielkimi, drukowanymi literami, • potrafi odwzorować napisy znajdujące się w otoczeniu, • pojawia się pismo lustrzane i zapisy w brzmieniu fonetycznym
Rozwój społeczny i emocjonalny	<ul style="list-style-type: none"> • orientuje się w specyfice praw obowiązujących w przedszkolu, zna reguły i zasady, • chętnie pomaga rówieśnikom w przestrzeganiu ustalonych reguł i zasad, • mocno utożsamia się z grupą, ponieważ bardzo ważną rolę zaczynają odgrywać rówieśnicy, • ma duże poczucie odpowiedzialności za siebie i innych, • potrafi zgodnie się bawić, dzielić role w zabawie, troszczyć się o innych członków grupy, • zaprasza do zabawy rówieśników,

	<ul style="list-style-type: none"> • podporządkowuje się poleceniom kierowanym do grupy, • bardzo lubi pomagać, wypełniać obowiązki dyżurnego, • lubi być chwalony i doceniany, • zdarza się, że wyśmiewa się z każdej odmienności, ale potrafi dbać o ulubionych rówieśników, • potrafi prowokować i szukać u innych słabości, krytykować kolegów/koleżanki, • coraz lepiej rozumie własne stany emocjonalne i innych, potrafi je rozpoznać i nazwać, niemniej jego uczucia są nadal spontaniczne i krótkotrwałe, • potrafi mówić o tym, co mu się podoba, co lubi, a czego nie lubi, • wymaga jasnego stawiania granic, tego, co jest dozwolone, a co zabronione, wówczas czuje się bezpieczne i łatwiej radzi sobie z otaczającą go rzeczywistością, • potrafi zwerbalizować swoje stany emocjonalne, dzięki czemu uczy się odpowiedzialności za swoje zachowanie, • jest w stanie ocenić, jak jest postrzegany przez innych, • chętnie przyjmuje pochwały, które budują jego poczucie wartości, przy czym należy stosować je umiejętnie (nie na wyrost), ponieważ dziecko jest w stanie sprawiedliwie siebie ocenić
<p>Rozwój poznawczy</p>	<ul style="list-style-type: none"> • zaczyna myśleć o otaczającej go rzeczywistości w sposób realistyczny, ponieważ doskonali się umiejętność dostrzegania i rozumienia związków przyczynowo-skutkowych, nadal dominuje myślenie przyczynowo-skutkowe, • jest w stanie skupić uwagę nawet do 30 minut, • ma sprawną pamięć, • dostrzeża do kilkunastu elementów na ilustracji, • potrafi wskazać podobieństwa i różnice lub brakujące elementy, • potrafi zaplanować obserwację, np. analizuje wzór, aby ułożyć puzzle, • potrafi rozpoznać takie same symbole i znaki graficzne, • odwzorowuje symbole i znaki graficzne, • potrafi wyodrębnić istotne cechy przedmiotów, • porównuje przedmioty pod kątem różnic i podobieństw, • potrafi szeregować i porządkować przedmioty ze względu na więcej niż jedną cechę, • z powodzeniem układa rzeczy w porządku rytmicznym, według podanego wzoru lub wymyślonego przez siebie, • zna nazwy i rozpoznaje figury geometryczne, • przelicza w zakresie co najmniej 10, • potrafi dodawać i odejmować elementy zbioru, • posługuje się pojęciami dotyczącymi stosunków przestrzennych, • szacuje, porównuje liczebność zbiorów, • chętnie rozwiązuje zagadki, rebusy, kalambury pantomimiczne, • lubi eksperymenty i zabawy badawcze, • jest bardzo ciekawy świata i otwarty na nowe doświadczenia
<p>Rozwój mowy</p>	<ul style="list-style-type: none"> • nazywa czynności, stosując odpowiednią formę czasownika, • określa sytuacje za pomocą przymiotników, • potrafi opisać przebieg zdarzenia, opisać, co się stało, • potrafi nauczyć się rymowanki, wiersza, piosenki, • stosuje wszystkie części mowy, w tym spójniki, przysłówki i liczebniki, • mówi poprawnie pod względem fleksyjnym, • prawidłowo stosuje pojęcia, określając czas wykonywania czynności (teraz, potem, dzisiaj, wczoraj, jutro), • słucha uważnie poleceń i rozumie ich treść, a kiedy potrzebuje uporządkowania, zadaje stosowne pytania, • doskonalący się słuch fonemowy pozwala na wyodrębnianie głosek na początku wyrazu lub podawanie wyrazów na daną głoskę, • potrafi podzielić wyraz na sylaby, • niektóre 5-latki prawidłowo realizują wszystkie głoski, • u niektórych dzieci może jeszcze nie występować głoska r lub pojawiać się zjawisko superpoprawności głósłki, np. korory zamiast koloru

Osiągnięcia rozwojowe 6-latka

Sfera rozwojowa	Typowe osiągnięcia 6-latka
Rozwój fizyczny	<p>Rozwój motoryczny i samodzielność:</p> <ul style="list-style-type: none"> • swobodnie wykonuje wszystkie naturalne ruchy (chodzenie, skakanie, wspinanie się, bieganie, chwytanie), • ma ogromną potrzebę ruchu, • potrafi kontrolować swój ruch i czerpać satysfakcję ze swoich osiągnięć motorycznych, • doskonalenie się organów wewnętrznych (serce, płuca) oraz układu nerwowego zwiększa wydolność organizmu, co pozwala 6-latkowi na równowagę i koordynację ruchów, • potrafi przejść na palcach kilka metrów, • potrafi wykonać kilka podskoków bez zatrzymania się, • potrafi stać na jednej nodze dłuższą chwilę, • umie zmienić kierunek przemieszczania się nawet podczas biegu, • potrafi skakać na jednej nodze z zachowaniem równowagi, • większość 6-latków jest w stanie nauczyć się jazdy rowerem na dwóch kołach, hulajnodze, wrotkach, rolkach, łyżwach, nartach, • potrafi zapamiętać układy taneczne, • samodzielnie ubiera się i rozbiera, • wiąże sznurowadła, zapina i rozpiną guziki, • samodzielnie je, posługując się sztućcami, w tym nożem, • potrafi obrać banana, mandarynkę, pokroić jabłko, • odkręca nakrętki butelek, • przenosi naczynia z napojem, • potrafi nalać z dzbanka wodę do kubka, • samodzielnie obsłuży się w toalecie, <p>Motoryka mała (sprawność manualna):</p> <ul style="list-style-type: none"> • tworzy proste schematy postaci ludzkiej z wszystkimi częściami ciała, • jest w stanie narysować prawie każdy element rzeczywistości, • potrafi nawlec na nitkę nawet bardzo drobne elementy, • potrafi skleić klejem lub taśmą kilka elementów, • potrafi modelować z różnych mas plastycznych, • poprawnie wypełnia kontury rysunku, • potrafi ciąć po linii, wycina figury geometryczne, • sprawnie drze papier na drobne kawałki, • potrafi uformować drobne kulki z papieru, • ma ukształtowany chwyt pisarski, • podejmuje próby pisania liter i cyfr, • odwzorowuje szlaczki, zachowując rytm (spirale, pętle, ślimaki, figury geometryczne, znaki literopodobne itp.)
Rozwój społeczny i emocjonalny	<ul style="list-style-type: none"> • rozumie lub próbuje rozumieć reguły i zasady obowiązujące w życiu społecznym, • w jego postępowaniu dominuje zasada relatywizmu moralnego, czyli przestrzegania zasad dla otrzymania nagrody, • zazwyczaj jest w stanie zachowywać się w miejscach publicznych w sposób ogólnie akceptowalny, • potrafi czekać na swoją kolej, • potrafi słuchać, gdy mówi inna osoba, • potrafi zapytać, czy może wykonać jakąś czynność, np. kolegę, czy może pobawić się jego zabawką, • potrafi planować zabawę, dzielić role i przyjmować role w zabawie, • potrafi bawić się z rówieśnikami zgodnie z przyjętymi zasadami, • ma zdolność oceniania postępowania właściwego i niezgodnego z regułami, • potrafi poprosić o pomoc osobę dorosłą, jeżeli nie radzi sobie z rozwiązaniem problemu, • zazwyczaj ma grupę zaprzyjaźnionych osób lub jednego prawdziwego przyjaciela, • ma umiejętność empatii, dostrzega uczucia i potrzeby innych,

	<ul style="list-style-type: none"> • jest w stanie lepiej kontrolować swoje zachowanie, dzięki czemu łatwiej powstrzymuje się od natychmiastowej reakcji, a nawet potrafi dopasować się do próśb i poleceń innych, • czasami odczuwa lęki, np. o zdrowie najbliższych, • potrafi dobrze rozpoznać i nazwać swoje emocje, a także analizować ich przyczynę, • jest świadomy swoich mocnych i słabych stron, wie, co może zapewnić mu sukces, a co spowodować porażkę, • ma ogromną potrzebę bycia pierwszym, najlepszym, • jest pełny twórczego zapału i nastwiony na naukę
<p>Rozwój poznawczy</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wraz z rozwojem fizycznym następuje wzrost rozwoju funkcji poznawczych (uwagi, spostrzegawczości, koordynacji, pamięci), • wzrasta celowość percepcji, co pozwala na sprawne różnicowanie kształtów figur geometrycznych, rozpoznawanie liter i cyfr, • dojrzewanie struktur mózgowych zwiększa pojemność pamięci, co pozwala mu na szybsze tempo operacji myślowych, • lepiej zapamiętuje nowe informacje (kilkuzwrotkowe wiersze i piosenki, role teatralne, kroki układu tanecznego), • pojawia się pamięć odtworzeniowa (sześciolatek jest w stanie przypomnieć sobie wiersze i piosenki), • rozwija się pamięć słowno-logiczna, pozwalająca rozumieć i zapamiętać stosunki logiczne między określonymi treściami, • bez trudu dokonuje porównań, klasyfikacji, szeregowania, • myślenie pojęciowo-słowne stopniowo przechodzi w myślenie konkretno-wyobrażeniowe – dziecko jest w stanie odtworzyć to, co było lub będzie, • jest w stanie wnioskować, szacować i przewidywać, • rozróżnia błędne liczenie od poprawnego, • potrafi stwierdzić, co do czego nie pasuje i wytłumaczyć dlaczego, • w sprzyjającym środowisku wychowawczym dziecko sześciolatek jest w stanie myśleć na poziomie abstrakcyjnym, • potrafi się przedstawić, powiedzieć, ile ma lat, gdzie mieszka, podać adres, • wie, czym zajmują się najbliżsi, • wskazuje lewą i prawą stronę, • podaje nazwy kolorów, nie tylko podstawowych, • wymienia dni tygodnia, pory roku i nazwy miesięcy, • potrafi liczyć co najmniej do dziesięciu, • zna litery alfabetu, • potrafi głośkować, • niektóre sześciolatki nabywają umiejętności czytania, • chętnie rozwiązuje rebusy, krzyżówki, zagadki
<p>Rozwój mowy</p>	<ul style="list-style-type: none"> • rozumie ok. dziesięciu tysięcy słów, • ma umiejętność budowania zdań złożonych, • swobodnie posługuje się mową potoczną, zależną i niezależną, która jest żywa, ekspresyjna, wzbogacona gestykulacją, • jego wypowiedzi są zrozumiałe, powinny być poprawne pod względem fleksyjnym i artykulacyjnym, • nabywa umiejętności prowadzenia rozmowy, • w wypowiedziach używa czasu przeszłego, przyszłego, trybu przypuszczającego, przyimków, zaimków, • niektóre dzieci w tym wieku mają zdolność dokonywania analizy i syntezy słuchowej, co pozwala im na naukę czytania, • niektóre sześciolatki potrafią dodawać, pomijać, przedstawiać głoski lub sylaby, • poziom rozwoju mowy powinien gwarantować rozpoczęcie nauki w szkole

Wiesława Mądrowska